

Bassó continuen essent cognoms rossellonesos (i d'altres terres); Na Beçona en un de Valls, de 1378 (BDLC x, 9). Amb aplicació a noms de lloc i usos semblants també el trobem des d'antic: el 1234 hom situa uns «collibus Bessons» en el Cartulari de Sant Cugat II, 440; i segurament tenim també el nostre adjectiu en l'«alodio Guillelmi Canabeçuna» (CANNA 'conducte o galeria?'), esmentat tres cops (una vegada amb grafia -chu-) en un doc. de 1185 del mateix cartoral (III, 301). És sabut que aquesta mena de denominació és freqüent en la nostra topografia, aplicada a parells de turons o altres accidents de forma pariona.¹ Amb caràcter francament apellatiu, aplicat als fills d'algú el trobem sovint des del S. xv; J. Roig, l'usa figuradament parlant d'un home aariat matrimonialment amb una dona, que exclama menyspreant-lo: «la cort de Roma / haurà a sentir / e departir / tan gran error!; / revenedor / féu tal parell! / un cos tan bell, / alt com plançó, / ab un beçó / chich, caganiu, / sech, renadiu, / flach ---» (v. 2780).² Bessó, bessons, en català ha estat sempre un mot d'ús general —literari tant com popular—, singular i -ons, plural,³ i estès a tot el territori lingüístic, des de les Balears fins a Ribagorça (Peralta de la Sal, infra), i des del valencià fins a l'Alt Pallars (Areu, Tor, etc.) i el límit Nord de la Catalunya francesa (bésús, dos animals, a Formiguera de Capcir, 1960).

Fora del domini català, el mot és estrany en romànic a les altres llengües literàries, i fins a França a penes es pot dir que hagi tingut ús en la llengua escrita car no apareix en els trobadors, escassegen els testimonis en occità medieval (un en Raynouard en un catecisme); tingué alguna voga, però passatgera, en el francès del S. xvi.⁴ Però en els dialectes d'Oc moderns s'estén *bessous*, amb caràcter més o menys general a totes les zones dialectals: Bearn, gascó pirinenc en general, Gers, Gironda («*bessoun*: jumeau», Moureau, *Pat. de La Teste*), Llemosí, Roergue, Alvèrnia, Llenguadoc, Provença⁵ i fins el valdès (Praly, *ZRPb*. LIV, 503).

L'àrea continua espessa pel domini francoprovençal (Vall d'Aosta *betson*, Val d'Illicez *besō*, *RDR* III, 45), i en general els parlars del Delfinat, Savoia, Lionès, Valais, i pel francoitois i Vosges del Sud, fins a algun punt de les Ardenes, i d'allí a l'Oest fins a l'Oceà per una línia que no passa gaire al Nord del Loire, fins a Nantes. No deixa d'haver-hi llacunes en bastants punts, no totes potser degudes a ser un mot que no ha comptat mai amb l'aprovació de París ni ha estat admès duradorament per la llengua escrita. Fora de França i del català, a penes es pot dir que hagi existit, car no es pot dir pròpiament que sigui aragonès: Rohlfs el troba solament a Bisauirri (poble més aviat català de la Vall de Benasc tocant al català pur de Les Paüls) i a Binéfar (Coll Arlabàs). Més enllà dels Alps, solament piem. *besson*,⁶ car si bé hi ha un sic. *vizzuni* o *vizzuni*, pot ser en part mera extensió recent de *i bizzó* que és propi allí de les colònies piemonteses, com admet Rohlfs (*Le Gc.*, i *Sitzber. Bayr. Ak.*, 1975, v, 30), i per la resta serà ben cert un manlleu

del català.

El nostre mot va passar per alt a Diez, i l'etimologia que li atribuï Horning (*ZRPb*. XXI, 451), per més que hagi estat acceptada per M-Lübke (*REW*, 1132), Wartburg (*FEW* I, 384-5), *Alcm* i *GdDD*, 1048a i 1052, és clarament insostenible. Seria un *BISSONE o *BISSUS derivat del ll. BIS 'dues vegades'. Per més que Wartburg s'hi entesti, cercant penoses i arbitràries escapadries a l'objecció fonètica, és evident que això no «liegt auf der Hand» en cap sentit. Ni *BISSUS ni cap adjectiu d'aquesta arrel està documentat ni ha existit mai; suggerir que es creés per imitació del grec és arbitrari (i més essent *διττός* i no *δισός* la forma clàssica); i encara que passéssim per aqueix *BISSUS, la base ha de ser en -ONES i no pas *BISSUS, i és abusiu pensar en un adjectiu derivat d'un adverbi (que així com així tampoc persistí en romànic, si no és com a prefix).

Però, per damunt de tot, com s'ha posat després de relleu, la forma romànica postula pertot arreu l'africada ç i no pas una ss, com ja protestaren Jud (*ASNSL* CXXVII, 431) i Rohlfs: en això coincideixen totes les variants dialectals, totes les grafies de parlars que distingeixen: Llitera *bezón*, gascó de Vatmala *beñú* (K3, Rohlfs), Aosta *betson* (Cerlogne); i els sic. *vuzzuni*, *vizzuni*, *bizzó*, que per més que siguin formes manllevades remunten a un temps en què les llengües dadores —català i piemontès del S. XIII— distingien entre els dos fonemes. En fi tenim *beñóns* avui en el català de Peralta de la Sal (*ZRPb*. XLV, 234), i ja hem vist que totes les grafies del català arcaic i fins de l'occità coincideixen a presentar ç (grafuada així o -z-). Hem de mirar, doncs, aquesta etimologia com a definitivament eliminada.

Després solament Rohlfs li ha cercat substitut, i estic conforme amb ell almenys en sospitar que és un mot de substrat. Però no trobo fundada la idea que suggerí primer (*Le Gc.*, § 243, p. 56) d'un parentiu amb el basc; i no pas per què no hi hagi agafador, sinó perquè n'hi ha massa, i allò que, per dir-ho així, pot demostrar massa, de fet no prova res. Reconec que existeix bc. *biki* 'bessó', junt amb *biko* 'parell' = castellà *par*, fr. *pair* i amb *bikun* «double, paire» (Oihenart). Tots ells són derivats del bc. *bi* 'dos'. Però això no dóna base seriosa per postular un pre-romà pirinenc *BIKIONE. Car el citat *biki* no és basc en sentit ample sinó només biscaí i només registrat en una sola població, a Lokeitio (Azkue). Ara bé les formes derivades de *bi* que signifiquen 'bessons' en els dialectes bascos són quasi infinites: hi ha *birki*, *bizki*, *biaxkin* (sul.), *bibiro* (bazt.), *bibixi*, *biritxi*, *bikoitz*, *birakako*, tots els quals, amb poca extensió local, estan registrats en el dicc. d'Azkue (cf. encara la *Morf. Vca. del mateix Azkue*, 174.24ss.). Resultat natural del número *bi* 'dos' en un llenguatge que crea constantment derivats amb aquesta mena de sufixos. Pocs d'ells estan documentats antigament, però aquests són precisament alguns dels altres diferents de *biki*. En l'antic dialecte basc d'Alaba es deia *bikarro*, que avui subsisteix en el castellà local (Baráibar, *RIEB* I, 345); Lei-